

Francesca
SCANACAPRA

CASA PARADISO 2

De verboden tuin

ROMAN

Italië, 1950: Grazia ontdekt de liefde en durft voor
het eerst haar eigen weg te kiezen

1

Pieve Santa Clara, Lombardije, 1950

Het begin van het nieuwe decennium ging gepaard met een gevoel van optimisme. Nu Italië kennismaakte met het Economische Wonder, konden de beperkingen van de rantsoenering en de ontberingen van de oorlog eindelijk naar de herinnering verwezen worden.

Het consumententijdperk deed zijn intrede en liet in hoog tempo de scheidslijn tussen eerste levensbehoeften en luxe producten vervagen. Gladde zakenlui gingen de deuren in het dorp langs met glimmende huurkoopcatalogi, waarin alle denkbare moderne ‘benodigdheden’ werden aangeboden, van keukengerei en landbouwgereedschap tot meubels en kleding, stuk voor stuk te betalen in verantwoorde maandelijkse termijnen. De collectie huishoudelijke apparaten en snufjes was absoluut verbazingwekkend.

‘Grazia, moet je kijken!’ riep mijn moeder uit. ‘Een blikopener die elektriciteit gebruikt. Heb je ooit zoiets belachelijks gehoord? Alsof ook maar iemand elektriciteit wil verspillen aan het openen van een blik.’

Voor mijn moeder werd de elektrische blikopener een symbool van zaken die te ver doorgeschooten waren, maar uiteindelijk bezweek ook zij voor de aantrekkingskracht van het kopen op afbetaling. Na een aantal weken van zorgvuldige overweging kocht ze een stel bakplaten, hoewel ze er moeite mee had om ze te gebruiken voordat ze ze helemaal afbetaald had – een proces dat zes maanden duurde.

In de zomer van 1950 werden er langs de Strada del Nord telegraafpalen geplaatst en mijn tante betaalde voor de aansluiting van een telefoonlijn. Voor de oorlog was er in het dorpspostkantoor ook een telefoon geweest, maar nu we er een in ons huis hadden, had ik het gevoel dat Paradiso verbonden was met de hele wereld.

‘Je zou zelfs de president van de Republiek kunnen bellen als je zou willen, Mina,’ zei Ada Pozzetti, die met een stel van de kleine Pozzetti’s langs kwam om het wonder van moderne communicatie te bewonderen. Een van de tweeling vroeg opgewonden of het mogelijk was om God op te bellen.

Zia Mina’s eerste telefoontje was echter niet met de president van de Republiek en ook niet met God, maar met haar pleegmoeder, Immacolata Ogli, de huishoudster van Don Ambrogio.

Het lukte mijn tante niet meteen het nummer op de juiste manier te draaien, omdat ze niet zeker wist of ze haar vinger uit de draaischijf moest halen nadat ze hem helemaal naar rechts had gedraaid. Toen ze eindelijk verbinding had, duurde het gesprek nog geen minuut. Het bestond voornamelijk hieruit dat Zia Mina en Immacolata elkaar een aantal keer vroegen of de ander haar kon horen, gevolgd door de bevestiging en verwondering omdat dat inderdaad zo was. Ze schreeuwden allebei zo hard in de hoorn dat ze elkaar waarschijnlijk ook hadden kunnen verstaan als ze gewoon het raam hadden opgedaan.

Het dorp gonsde van bedrijvigheid en van het geluid van nieuwe voertuigen. Vespa’s en Lambretta’s reden met sputterende en knallende motor langs het huis en lieten een stank van tweetaktbrandstof achter. Soms zat er een heel gezin op, de kinderen achterop of tussen de knieën van hun ouders geklemd.

Luigi Pozzetti breidde zijn werkplaats uit en kocht moderne machines, maar het gierende geluid van elektrische zagen en het ritmische geronk van hout dat geschaafd werd, deerde ons

nooit. Het was een vrolijk en positief geluid en herinnerde ons voortdurend aan het feit dat geluk, vrede en voorspoed eindelijk gekomen waren. Pozzetti had zelfs een gebruikte leger vrachtwagen op de kop getikt, die hij geel verfde en zowel voor zijn werk als voor zijn immer uitdijende gezin gebruikte.

Zia Mina prees haar groenten nog altijd aan op het schoolbord voor het hek. Salvatore bemande nog steeds haar marktkraampjes, die zo populair geworden waren dat Zia Mina hem officieel in dienst kon nemen en hem een salaris kon betalen.

Vanwege het succes van haar groentekramen op de markt had mijn tante een tweedehands wasmachine kunnen aanschaffen. De machine was waarschijnlijk ruim twintig jaar oud, maar zowel mama als mijn tante was er dolblij mee. Natuurlijk was het geen automatische machine die je kon vullen en zijn werk kon laten doen, zoals een moderne. Je moest er bijna voortdurend bij blijven. Hij had ook de neiging om tijdens het centrifugeren door de wasruimte te wandelen, dus Pozzetti schroefde een paar stukken hout op de vloer om hem op zijn plek te houden.

De wasmachine was niet de enige verbetering. Eindelijk hadden mijn moeder en ik ons eigen toilet in huis. Achter in de wasruimte werd een gedeelte afgescheiden en daar werd een volledig werkend toilet met doorspoelsysteem aangelegd.

Het ging mijn moeders bedrijfje voor de wind. Ze had zoveel werk dat we onze maaltijden vaak aan het uiteinde van de keukentafel moesten opeten, achter stapels lakens en tafelkleden. Het vele borduurwerk dat ze aannam, was echter nooit een opgave voor haar. Ze bedankte haar klanten omdat ze werk brachten. Haar zelfvertrouwen leek met ieder nieuw laken, tafelkleed en zakdoekje te groeien.

Mijn moeder wist precies hoeveel alles kostte en was overdreven nauwgezet met het geld dat ze verdiende, trots op het feit dat ze nooit afhankelijk had hoeven zijn van giften uit het weduwenfonds. Ze had zelfs mijn schoolboeken kunnen betalen zonder om hulp te hoeven vragen.

Iedere week hield ze haar boekhouding bij, waarbij ze kleingeld en bankbiljetten in verschillende enveloppen stopte. Er was een envelop voor eten, een voor haardhout, een voor vaste lasten. Ze had ook een blik voor haar zakelijke uitgaven.

Uiteindelijk begon ze te praten over mijn vader en elke keer als ze dat deed, vertelde ze hoe hij geweest was voor zijn ongeluk, alsof ze besloten had om haar ogen te sluiten voor de strijd en moeite van zijn beperkingen en zich in plaats daarvan de sterke, gezonde man op wie ze verliefd was geworden te herinneren. Dat beeld van hem prentte ze diep in haar geheugen. Als ze de verhalen en grapjes ophaalde die hij verteld had en er samen met mij weer om lachte, bezorgden haar liefdevolle beschrijvingen van mijn papa me een nieuwe manier om over hem te denken. Ik nam haar herinneringen over en maakte ze tot de mijne.

Iedere zondag stak ze in de kerk een kaarsje aan, waarvoor ze honderd lire betaalde. Ze glimlachte teder als ze het aanstak, kuste haar vingers en plaatste het voorzichtig in de houder.

In de zes jaar sinds het einde van de oorlog was de waarde van geld aanzienlijk gestegen. Een arbeider kon nu een loon van vijftienhonderd tot tweeduizend lire per dag verwachten, afhankelijk van zijn bekwaamheid. Het deed me pijn dat de honderd lire die mijn moeder in de collectebus stopte evenveel was als wat de kerk mijn vader betaald had voor iedere dag dat hij voor de kerk had gewerkt.

Als ik niet op school was of thuis hielp, bracht ik mijn tijd door met Gianfrancesco. De uitgestrekte velden en boomgaarden die Cascina Marchesini omringden, waren onze wereld, waar we konden doen en zeggen wat we wilden en waar onze heimelijke kussen verborgen konden blijven. Voor zover onze moeders wisten, waren Gianfrancesco en ik alleen vrienden. We waren allebei bang dat onze moeders ons zouden verbieden om nog met elkaar om te gaan als ze zouden ontdekken dat we elkaar kusten.

Ik miste mijn vader nog altijd, op een andere manier dan

eerst. Ik wilde dat hij had kunnen zien hoe alles verbeterd was. Ik wilde dat ik hem mijn goede cijfers had kunnen laten zien. En ik wilde dat hij deel had kunnen uitmaken van de nieuwe naoorlogse wereld. In mijn gebeden praatte ik voortdurend tegen hem.

Eerlijk gezegd praatte ik meer tegen mijn vader dan tegen God. Ik vond bidden tot God zinloos, omdat het voelde alsof mijn gebeden te klein waren om opgemerkt te worden. God was blijkbaar te zeer in beslag genomen door het luisteren naar miljoenen anderen om de mijne te horen. Praten met mijn vader was anders. Hij was er altijd voor me als ik dat wilde en ik was zeker van zijn onverdeelde aandacht. Zelfs in de kerk bad ik niet tot God, maar communiceerde ik met mijn vader. Ik wist niet of dit een zonde was of niet en het leek me beter er niet naar te vragen, voor het geval ik te horen zou krijgen dat ik ermee moest stoppen.

Ik vond het niet echt fijn in de kerk. Ik was te oud voor de zondagsschool, waar ik het naar mijn zin had gehad omdat we naar bijbelverhalen luisterden, maar de mis vond ik langdradig en saai. De herhaling van dezelfde rituelen, week na week, was zo vermoeiend dat ik het grootste deel van de tijd mijn wangen naar binnen zat te zuigen om te voorkomen dat ik ging gapen.

Hoewel ik regelmatig ging biechten, zoals van me verwacht werd, hield ik mijn zonden luchtig. Het voelde niet goed om mijn ziel voor Don Ambrogio bloot te leggen en ik vertelde hem beslist nooit over Gianfrancesco en het feit dat we elkaar in het geheim kusten.

‘Waarom ga jij niet naar de kerk?’ vroeg ik Gianfrancesco.

‘Omdat de kerk geen plek is voor mij. Ik ben een apostaat.’

‘Wat is dat?’

‘Apostasie is het afstand doen van religieuze overtuigingen. Ik vind het hele concept van georganiseerde religie twijfelachtig. Ik weet niet eens zeker of er wel een God is.’

Ik was me bewust van het feit dat er mensen waren die niet

in God geloofden, maar voor zover ik wist, had ik er nooit een ontmoet. Don Ambrogio bad soms voor degenen die het geloof verlaten hadden. Hoewel mijn eigen communicatie met God onbevredigend was, had ik nooit aan zijn bestaan getwijfeld. Iedereen die ik kende, geloofde in God. Het kon toch niet dat al die mensen het mis hadden?

‘God is een onbewezen onbekende,’ stelde Gianfrancesco. ‘Dus wanneer het op God aankomt, ben ik een agnosticus. Ik zou er graag stilliger over zijn en zeggen dat ik een atheïst ben, net als mijn vader, maar ik ben nog altijd een agnosticus.’

Ik dacht hier even over na. Toen vroeg ik: ‘Ben je niet bang dat als er een God is, je Hem boos maakt door niet te geloven?’

Gianfrancesco schoot in de lach.

‘Nee, helemaal niet,’ zei hij beslist. ‘Als er een God is – want ik zeg niet dat er absoluut geen God is – dan denk ik dat Hij, of Zij, alleen wil dat ik een goed mens ben. Maar wat ik wél zeker weet, is dat ik niet al die rituelen en dogma’s van de kerk nodig heb om een goed mens te zijn. En het rooms-katholieke systeem van de biecht, waarbij voor iedere zonde, zelfs een ernstige, absolutie verleend wordt op basis van het enkele feit dat je die zonde aan de pastoor vertelt, is een heel gebrekkig concept.’

‘Ik verzin soms dingen om te biechten,’ vertrouwde ik hem toe. ‘Gewoon kleine dingetjes. Zoals gulzigheid, of dat ik niet genoeg gebeden heb.’

‘Dus je ligt in de biechtstoel? Dan heeft het niet veel zin dat je gaat biechten, toch?’

‘Ik heb nooit iets opgebiecht over ons.’

Gianfrancesco keek me een beetje verward aan. ‘Wat zou je moeten opbiechten over ons?’

‘Nou ja, we kussen.’

‘En wat heeft de pastoor daarmee te maken?’

‘Het zou een zonde zijn.’

Gianfrancesco snoof. ‘Doen we er iemand kwaad mee, als we kussen?’

Dat had ik mezelf ook heel vaak afgevraagd. ‘Nou ja... Nee.’

‘Dan kan het toch geen zonde zijn? Het is niet zoiets als stelen of moord.’

Wat hij zei, klonk logisch, maar verwarde me. ‘Waarom zou de kerk dan zeggen dat het een zonde is?’

‘Omdat de kerk iedere regel kan bedenken die ze wil en mensen gehoorzamen die uit angst om gestraft te worden. Als de kerk mensen zou verbieden om op dinsdag sokken te dragen, dan zouden mensen geen sokken meer dragen op dinsdag. Mijn vader zei altijd dat religie alleen draait om controle over mensen. Hij zei dat je het gezag van de kerk nooit dat van je eigen gezonde verstand moest laten innemen. Het rooms-katholicisme gaat niet echt over God. Men heeft een systeem van regels ontworpen, met dreigementen om ervoor te zorgen dat die regels gevolgd worden. Het is gewoon een regerings- en belastingsysteem, maar met bijkomend schuldgevoel.’

Dit waren nieuwe woorden voor me; ze klonken me radicaal in de oren. Ik vond ze fascinerend, maar ook verontrustend.

‘Maar het is toch niet allemaal slecht?’ vroeg ik. ‘Hoe zit het dan met de hemel? Dat is geen bedreiging. Denk je niet dat je vader daar is?’ De gedachte dat mijn papa vanuit de hemel op me neerkeek, was mijn grootste troost geweest sinds we hem verloren hadden.

‘De enige plek waarvan ik zeker weet dat mijn vader daar is, is op de begraafplaats van Pieve Santa Clara,’ antwoordde Gianfrancesco.

‘Maar zou je niet graag geloven dat hij in de hemel is en over je waakt?’

‘Er zijn veel dingen die ik graag zou geloven, maar dat betekent niet dat ook maar een daarvan waar is. Als je maar hard genoeg in iets gelooft, kun je de feiten verdraaien om je eigen gedachtegang te rechtvaardigen. Maar ik denk niet dat mijn vader op me neerkijkt vanuit een hemel vol engelen die op harpen spelen, net zomin als ik geloof dat hij in de hel verdrinkt in een poel van zwavel. Hij geloofde hoe dan ook

niet in een hemel en een hel. De kerk gebruikt de belofte van de hemel en de dreiging van de hel om controle te houden, zonder ook maar een greintje bewijs dat een van beide bestaat.’

‘De kerk hielp mijn vader toen hij niet meer kon werken.’

Gianfrancesco keek me aan en wendde toen hoofdschuddend zijn blik af. ‘Echt?’ vroeg hij.

‘Ja. Het liefdadigheidsfonds van de kerk gaf hem werk op de begraafplaats. Als dat niet was gebeurd, zou hij nooit meer werk gekregen hebben en hadden we kunnen verhongeren.’

‘Grazia, hoe kreeg je vader zijn ongeluk, het eerste?’

‘Hij werd bedolven onder puin.’

‘Wat was hij aan het doen toen hij bedolven raakte?’

‘Hij repareerde de kerktoren.’

‘En dat deed hij gratis, toch? Hij bood zijn diensten kosteloos aan, omdat hij een gelovig mens was.’

‘Ja.’

‘Vind je dan niet dat de kerk verplicht was om hem te helpen?’

Mijn mond werd droog. Gianfrancesco’s woorden gaven uitdrukking aan gedachten die ik nooit had durven uitspreken.

‘En het tweede ongeluk? Hoe kreeg je vader zijn tweede ongeluk?’ drong Gianfrancesco aan.

‘Toen hij een wespennest verwijderde bij Don Ambrogio’s huis.’

‘En hielp de kerk je moeder toen?’

‘Ze hoefde niet te betalen voor het graf.’

Gianfrancesco keek me aan. ‘Wat ontzettend grootmoedig van de kerk,’ zei hij.

★★★

Toen ik die avond met mijn moeder zat te eten, vroeg ik me af of diezelfde gedachten ooit bij haar opgekomen waren. Ze had Don Ambrogio vervloekt omdat hij mijn vader opgedragen had een ladder op te klimmen om het wespennest te

verwijderen. Ze had geweigerd hem mijn vaders uitvaartdienst te laten leiden, maar ze ging nog wel iedere zondag naar de kerk en ze bad nog steeds iedere avond voor ze ging slapen.

‘Mama, vindt u dat de kerk meer had moeten doen toen papa stierf?’

‘Meer? Wat bedoel je?’

‘Had de kerk meer verantwoordelijkheid moeten nemen?’

‘Nou, de parochie gaf ons vijfduizend lire.’ Ze haalde haar schouders op. ‘Het was beter dan niets. En ik hoefde niet te betalen voor zijn plek op de begraafplaats.’

‘Maar u was heel kwaad op Don Ambrogio.’

‘Ja, natuurlijk. Een kreupele man vragen om op een ladder te klimmen om een wespennest te verwijderen was onverantwoord. En het was onverantwoord van je vader dat hij ermee instemde. Ik was kwaad op allebei. Maar dat was niet de schuld van de kerk. Het waren twee domme mannen die besloten om iets doms te doen.’

‘En hebt u zich ooit afgevraagd of God misschien niet bestaat?’

Nu legde mijn moeder haar vork neer. Duidelijk verontrust door mijn vraag fronste ze haar wenkbrauwen en vroeg toen: ‘Waarom vraag je me dat?’

‘Vanwege een gesprek dat ik met Gianfrancesco had. We hadden het erover dat sommige mensen niet in God geloven.’

‘Is dat wat hij denkt? Denkt hij dat er geen God is?’

‘Nee, natuurlijk niet. Het was gewoon een interessant onderwerp,’ antwoordde ik geruststellend, omdat ik haar niet ongerust wilde maken. Het leek me beter om niet over apostasie of agnosticisme te beginnen.

Mijn moeder leek opgelucht. ‘Natuurlijk bestaat God,’ zei ze.

‘Maar hoe weet u dat?’

‘Ik voel Hem in mijn hart, net zoals alle goede christenmensen.’

Ik ondervroeg haar niet verder, want nu ondervroeg ik mezelf. Ik voelde God niet in mijn hart, of in mijn verstand, of

waar dan ook, ondanks het feit dat ik mijn gedrag beschouwde als dat van een goed christen. Ik probeerde vriendelijk en attent en behulpzaam te zijn. Ik had nog nooit iets gestolen, op Zia Mina's sleedoornbessen na. Mijn leugens bleven beperkt tot kleine onwaarheden, voornamelijk in de biechtstoel, en tot het bewust verzwijgen van de manier waarop Gianfrancesco en ik onze tijd doorbrachten.

Twijfels die al sinds mijn tijd in het klooster in mijn hoofd rondzongen, werden luider.

In een klein dorpje ontdekt een meisje haar verlangen naar vrijheid

Italië, 1950. In een klein dorp in Lombardije, waar regels en schaamte het leven van vrouwen bepalen, droomt de jonge Grazia van een toekomst die wél van haar is. Haar charmante buurjongen Gianfrancesco leidt haar een wereld binnen vol nieuwe gevoelens en verlangens. Hun verboden liefde groeit in het geheim, ver weg van de strenge blik van hun families. Maar al snel worden ze ingehaald door de werkelijkheid.

Na de dood van haar moeder blijft Grazia achter met schulden en geen enkele uitweg. Oude familiegeheimen komen aan het licht en het huis Paradiso, Grazia's enige houvast, dreigt voorgoed verloren te gaan. Kan Grazia haar eigen weg kiezen, of wordt haar lot voor haar bepaald?

De verboden tuin vertelt het verhaal van een jonge vrouw die haar eigen weg probeert te vinden in een tijd van verandering. Het is het tweede deel in de *Casa Paradiso*-trilogie, na *Ochtendlicht*.

FRANCESCA SCANACAPRA werd geboren in Italië en bracht daar haar jeugd door. Voor haar *Casa Paradiso*-serie liet ze zich inspireren door haar eigen ervaringen op het Italiaanse platteland.

WWW.UITGEVERIJMOZAIEK.NL

ISBN 978-90-239-6347-9

9 789023 963479

NUR 302

UITGEVERIJ
MOZAÏEK